

—
WRITERS ON WRITING

Ісабель Альєнде

Жінки душі моєї

Переклад Галини Грабовської

*La traducción de esta obra ha recibido una ayuda
del Ministerio de Cultura y Deporte de España*

*Переклад цього твору здійснено
за підтримки Міністерства культури і спорту Іспанії*

GOBIERNO
DE ESPAÑA

MINISTERIO
DE CULTURA
Y DEPORTE

DIRECCION GENERAL
DEL LIBRO
Y FOMENTO DE LA LECTURA

Isabel Allende

Mujeres del alma mía

*Sobre el amor impaciente,
la vida larga y las brujas buenas*

PLAZA JANÉS

Ісабель Альєнде

ЖІНКИ ДУШІ МОЄЇ

*Про нетерплячу любов,
довге життя і добрих чаклунок*

*З іспанської переклала
Галина Грабовська*

ВИДАВНИЦТВО АНЕТТИ АНТОНЕНКО
ЛЬВІВ

УДК 821.134.2
А-56

Ісабель Альєнде
ЖІНКИ ДУШІ МОЄЇ

Про нетерплячу любов, довге життя і добрих чаклунок

Есе

З іспанської переклала Галина Грабовська

Перекладено за виданням:

Isabel Allende

MUJERES DEL ALMA MÍA

Sobre el amor impaciente, la vida larga y las brujas buenas

ISBN 978-84-01-02366-8

© 2020, *Isabel Allende*

© 2020, *Penguin Random House Grupo Editorial, S. A. U.*

Travessera de Gràcia, 47-49. 08021 Barcelona

Ісабель Альєнде поринає у спогади і пропонує нам зворушливу книжку про її ставлення до фемінізму і того факту, що вона є жінкою. «Кожен прожитий рік і кожна зморшка розповідають мою історію», — велика чилійська письменниця запрошує нас супроводити її у хвилюючій мандрівці, в якій переглядає свою життєтворчість. Розповідає про дуже важливих у її житті жінок: рідних Панчіту, Паулу, літагента Кармен Бальсельс, за якими тужить; видатних письменниць, бунтарок у мистецтві, зокрема Вірджинію Вулф, Маргарет Етвуд та Ів Енслер; а ще безіменних жінок, які пережили насильство, однак, сповнені гідності та відваги, підводяться і йдуть уперед. Усіх тих, хто незмінно супроводжував її по життю та надихають: жінки її душі. Вона міркує про рух #MeToo, про нещодавні соціальні заворушення в її рідній країні і про тривожну ситуацію, в якій усі ми живемо з приходом пандемії. І все це — не втрачаючи тієї характерної для неї пристрасної до життя і наполягаючи, що попри вік завжди є час для любові. Хай там що, доросле життя треба проживати, відчувати і насолоджуватися ним на повну силу.

Усі права застережені. Жодну частину цього видання не можна перевидавати, перекладати, зберігати в пошукових системах або передавати у будь-якій формі та будь-яким засобом (електронним, механічним, фотокопіюванням або іншим) без попередньої письмової згоди на це **ТОВ «Видавництво Анетти Антоненко».**

© Isabel Allende, 2020

ISBN 978-617-7654-58-1

© Галина Грабовська, український переклад, 2021

ISBN 978-617-7654-08-6

© Григорій Латник, український переклад, поезії, 2021

(Серія «Writers on Writing»)

© «Видавництво Анетти Антоненко», 2021

*Панчіті, Паулі, Лорі, Мані, Ніколь
та іншим надзвичайним жінкам
мого життя*

Я не перебільшую, коли кажу, що була феміністкою із садочка, ще до того, як про це поняття дізналися в моїй родині. Я народилася 1942 року, тож ми говоримо про сиву давнину. Гадаю, моєму бунтарству проти чоловічої влади поклала початок ситуація моєї матері Панчіти, яку чоловік покинув у Перу з двома дрібними дітьми і немовлям на руках. Це змусило Панчіту шукати притулку в домі її батьків у Чилі, де я провела перші роки свого дитинства.

Дім моїх дідуся і бабусі в кварталі Провіденсія у Сантьяго, тоді ще житловий, а нині лабіринт офісів і крамниць, був великий і потворний, то було чудовисько з цементу: кімнати з високими стелями, протяги, кіптява від газових печей на стінах, важкі портъери із червоного плюшу, іспанські меблі, зроблені так, щоб протривали вік, жахливі портрети покійних родичів і стоси запорошених книжок. Фасад будинку був благородний. Вітальні, бібліотеці та їдальні хтось постарався надати печатку вишуканості, але користувалися ними дуже мало. Решта дому була безладним царством моєї бабусі, дітей (двох моїх братів і мене), хатніх робітниць, двох-трьох псів невизначеної породи і напівдиких котів, які безконтрольно плодилися за льодовнею; куховарка топила кошенят у діжці в дворі.

Радість і світло того дому зникли з мого життя із передчасною смертю моєї бабусі. Пригадую своє дитинство як період страху і темряви.

Чого я боялась? Що моя мати помре і ми опинимося в сиротинці, що мене вкрадуть цигани, що мені у дзеркалі покажеться дідько — гадаю, продовжувати не треба. Я вдячна тому нещасному дитинству, бо воно дало мені матеріал для писання. Не знаю, як викручуються письменники, які мали приємне дитинство у нормальному родинному домі.

У дуже ранньому дитинстві я усвідомила, що моя мати перебуває у невідгідному становищі, як порівнювати з чоловіками нашої родини. Вона вийшла заміж супроти волі своїх батьків, зазнала фіаско, як її й попереджали, анулювала свій шлюб, бо то був єдиний можливий вихід у тій країні, де розлучення легалізували лише 2004 року. Працювати вона не була навчена, не мала ні грошей, ні свободи і стала мішенню для злих язиків, бо, крім того, що розлучилася з чоловіком, була молодою, гарною і кокетливою.

Моє роздратування чоловічим шовінізмом почалося в роки дитинства, коли я бачила у своїй матері і хатніх служницях жертв — підлеглих, беззахисних і безсловесних: перша — тому що кинула виклик умовам, інші — тому що були бідними. Звісно, нічого з цього я тоді не розуміла, це пояснення я сформулювала у п'ятдесят років під час терапії, та попри те, що не змогла б його мотивувати, почуття фрустрації було настільки сильним, що назавжди залишило на мені печать одержимості справедливістю і звіряче несприйняття чоловічого шовінізму. Ця досада була аномальною в моїй родині, яка вважалася інтелектуальною і сучасною, та за нинішніми мірками була відверто палеолітичною.

Панчіта консультувалася не з одним лікарем, аби з'ясувати, що зі мною діється: може, її доньку мучать кольки чи в неї солітер. Моя вперта і непокірна вдача, яка в моїх братах приймалася як обов'язкова умова маскулітності, у мене була патологією. Чи не так буває майже завжди? Дівчаткам відмовляють у праві злитися і тупати ногами. В Чилі були психологи, можливо, навіть дитячі психологи, але цей засіб у ту епоху домінування різних табу признався для безнадійних безумців, а в моїй родині до нього не вдавалися навіть у таких випадках: наших душевнохворих тримали вдома, та й усе. Моя мати благала мене бути

стриманішою. «Не знаю, звідки ти набралася цих ідей, тебе ославлять як бабохлопа», — сказала вона мені якось, не пояснивши значення того дивного слова.

Вона мала рацію, коли непокоїлася. У шість років мене за непослух вигнали німецькі монахині — то була наче прелюдія до мого майбутнього життєвого шляху. Мені спадає на думку, що справжньою причиною було те, що Панчіта юридично була незаміжною матір'ю трьох дітей. Це не мало би скандалізувати монашок, позаяк більшість дітей у Чилі народжуються поза шлюбом, але то не був типовий випадок у тому суспільному класі, до якого належали учениці тієї школи.

Не одне десятиріччя я думала про свою матір як про жертву, та досягнула, що жертва за означенням — це той, хто не панує над обставинами свого життя, не контролює їх, і, гадаю, то не був її випадок. Моя мати і справді виглядала загнаною, вразливою, іноді зневіреною, але згодом її ситуація змінилася, коли вона зійшлася з моїм вітчимом і вони стали мандрувати. Вона могла би боротися, щоби бути незалежнішою, зробити своє життя таким, якого бажала, і розвинути свій величезний потенціал замість того, щоб скоритися, але моя думка мало важить, бо я належу до покоління фемінізму і мала можливості, яких у неї не було.

Уп'ятдесят років на терапії я збагнула ще одну річ: відсутність батька у моєму дитинстві, либонь, також сприяла моєму бунтарству. Я далеко не відразу прийняла дядька Рамона — як я завжди називала чоловіка, з яким Панчіта зійшлася, коли мені було приблизно одинадцять років, — і зрозуміла, що не могла мати кращого батька, ніж він. І це усвідомила, коли народилася моя донька Паула і його, наче блискавка, вразила любов до неї (почуття було взаємним): я вперше побачила ніжний, сентиментальний і грайливий бік свого вітчима, якому я оголосила війну. Отроцтво я провела, ненавидючи його і ставлячи під сумнів його авторитет, та позаяк він був нездоланим оптимістом, то навіть не помітив цього. На його думку, я завжди була зразковою донькою. Дядько Рамон мав таку діряву пам'ять на все погане, що у старості називав мене Анхелікою (це моє друге ім'я), і казав, щоб я спала на боці, аби не прим'яти крила. Він повторював це до кінця своїх днів, коли деменція і втома від життя зробили його тінню того, ким він був.

Із часом дядько Рамон став моїм найліпшим другом і наперсником. Він був веселим, владним, гордим і мачистом, хоча й заперечував це, аргументуючи, що поштивішого із жінками, ніж він, нема нікого. Я так і не зуміла до кінця пояснити йому, у чому полягає його жахливий мачизм.

Він покинув свою жінку, з якою мав четверо дітей, і так і не анулював свій шлюб, що дозволило би йому узаконити стосунки з моєю матір'ю, але це не завадило їм прожити разом майже сімдесят років — спочатку зі скандалом і плітками, та згодом мало хто заперечував їхній союз, бо звичаї зробилися менше строгими і через відсутність можливості розлучитися пари сходилися і розходилися без бюрократії.

Панчіта досадувала на вади свого благовірного так само, як захоплювалася його чеснотами. Вона прийняла роль покірної і часом розлученої дружини через кохання і тому що почувалася неспроможною рости своїх дітей одна. Підтримка і захист мали свою неодмінну ціну.

За своїм біологічним батьком я ніколи не тужила і мені не хотілося про нього знати. Щоб його шлюб із Панчітою визнали недійсним, він висунув їй умову, що ніколи не займатиметься дітьми, і довів її до тої крайності, що вже ніколи з нами не бачився. Коли його ім'я зрідка згадували в родині — то була тема, яку всі оминали, — мою матір мучила люта мігрень. Мені сказали тільки, що він був напрочуд розумний і дуже мене любив, давав мені слухати класичну музику і показував книжки про мистецтво, тож у два роки я розрізняла художників: він казав мені «Моне» чи «Ренуар» — і я знаходила їх на відповідній сторінці. Мені в це не віриться. Я не змогла б зробити це зараз при здоровому розумі та ясній пам'яті. У кожному разі, позаяк це буцімто відбувалося, коли мені не було ще й трьох років, я цього не пам'ятаю, але те, що батько раптом нас покинув, позначилось на мені. Як могла я вірити чоловікам, які одного дня тебе люблять, а наступного зникають?

Те, що батько нас відцурався, не є чимось винятковим. У Чилі основою родини і громади є жінка, особливо у робітничому класі, де батьки приходять і відходять і часто зникають, не згадуючи потім про дітей. Натомість матері є деревами з міцним корінням. Вони займаються своїми дітьми, а за необхідності ще й чужими. Жінки є такими

сильними й організованими, що кажуть, ніби в Чилі існує матриархат, і навіть найбільші мракобіси повторюють це, не червоніючи, однак це далеке від істини. Чоловіки контролюють політичну та економічну владу, ухвалюють закони і застосовують їх на свій розсуд, а коли цього недостатньо, втручається Церква з її звичним патріархальним штампом. Жінки верховодять лише в родині... іноді.

Недавно під час одного з тих інтерв'ю, які мене нервують, бо полягають у бомбардуванні банальними запитаннями, на які треба притьмом відповідати, як на мудрований психологічний тест, мені довелося за дві секунди вирішити, з яким персонажем із моїх романів я хотіла би повечеряти. Якби мене запитали, з якою людиною я хотіла би повечеряти, я б одразу сказала: з моєю донькою Паулою, з моєю матір'ю Панчітою — двома духами, які завжди витають довкруг мене, але того разу йшлося про літературну постать. Я не змогла відразу відповісти, як того вимагав інтерв'юер, бо написала понад двадцять книжок і хотіла би повечеряти майже зі всіма моїми протагоністами — як жінками, так і чоловіками, та коли мала час подумати, то вирішила, що запросила би Елізу Соммерс, дівчину з «Доньки фортуни». Коли 1999 року я поїхала в Іспанію з нагоди виходу цієї книжки, один меткий журналіст сказав мені, що мій роман є алегорією фемінізму. Він мав рацію, хоча насправді я про це не думала.

У середині XIX сторіччя, у розпал вікторіанських часів, Еліза Соммерс була юною дівчиною, затягнутою в корсет, замкненою у своєму домі, малоосвіченою і без права голосу, її призначенням було вийти заміж і народити дітей, але вона покинула безпечність рідного дому і помандрувала з Чилі до Каліфорнії з її золотою лихоманкою. Щоб вижити,

вона перевдяглася чоловіком і навчилася захищати себе сама у гіпермаскулінному середовищі жадібності, амбіцій і насильства. Подолавши численні перешкоди і небезпеки, вона змогла знову вбратися як жінка, але відтоді ніколи не вдягала корсет. Вона здобула свободу і вже б ніколи її не зреклася.

Життєвий шлях Елізи і справді можна було б порівняти з емансипацією жінок, які взяли штурмом світ чоловіків. Ми мусили діяти, як вони, навчитися їхньої тактики і конкурувати з ними. Я пам'ятаю часи, коли канцеляристи, аби їх сприймали всерйоз, йшли на роботу в штанях, піджаках, а деякі — в краватках. Це вже не потрібно, ми можемо застосовувати нашу силу, з огляду на жіночність. Як Еліза, ми здобули свободу і продовжуємо боротися, щоб її зберегти, розширити і зробити так, щоб вона дійшла до всіх жінок. Я хотіла б розповісти це Елізі, якби вона прийшла зі мною повечеряти.

Фемінізм часто лякає, бо здається дуже радикальним або інтерпретується як ненависть до чоловіка, тому перш ніж продовжити, я повинна з'ясувати це для деяких моїх читачок. Почнімо з терміна «патріархат».

Моє визначення терміна «патріархат», мабуть, трохи різниться від того, яке дає Вікіпедія чи словник Королівської академії. Первісно він означав абсолютну перевагу чоловіка над жінкою, над іншими видами і природою, але феміністичний рух похитнув цю абсолютну владу в деяких аспектах, хоча в інших вона залишається такою самою, якою була тисячі років тому. Попри те, що багато дискримінаційних законів змінилися, патріархат залишається домінуючою системою політичного, економічного, культурного і релігійного гніту, яка наділяє владою і привілеями чоловічу стать. Окрім мізогінії — неприязні до жінок, — ця система містить різні форми виключення та агресії: расизм, гомофобію, класизм, ксенофобію, нетерпимість до інших ідей та людей, які є відмінними. Патріархат нав'язується з допомогою агресії, вимагає покори і карає того, хто наважується кинути йому виклик.

А в чому полягає мій фемінізм? Це не те, що ми маємо між ніг, а те, що в нас поміж двох вух. Це філософська позиція і повстання проти влади чоловіків. Це спосіб розуміти людські стосунки і бачити світ, це ставка на справедли-

Кінець безкоштовного
уривку. Щоби читати
далі, придбайте, будь
ласка, повну версію
книги.